

ту законодавчих актів з питань регулювання правових відносин між іншими країнами.

Список літератури: 1. Овчинский В., Путова И. О новом подходе Генерального секретариата Интерпола к организации международного сотрудничества в борьбе с организованной преступностью // Информационный сборник НСБ Интерпола в Российской Федерации. 1998. Вып.25. 2. The Role of Interpol and the UK National Central Bureau (NCB) – NCIS – Interpol. – London, 1995. 3. Юричний вісник України. №41(225) вш 14–20 жовтня 1999 р.

Надійшла до редакції 24.02.02

О.М. Журова

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ І ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ході оцінки доказів по кримінальній справі слідчий зобов'язаний установити такі їхні властивості як относимість та допустимість. При цьому під относимістю розуміється зв'язок отриманих доказів з розслідуваною подією, його здатність установити чи спростувати ті чи інші дані, що мають значення для справи. Допустимість – категорія, що виражає можливість використання доказу не з погляду його змістовної, а з погляду його формальної сторони. Отриманий доказ може бути доброякісним, придатним для встановлення обставин розслідуваної події виходячи з його змісту, але при тім – непридатним унаслідок недотримання форми його одержання і бути не прийнятим до уваги в ході досудового слідства.

Необхідність виділення правових аспектів допустимості доказів, отриманих оперативно-розшуковим шляхом важливе через те, що в ряді випадків установити обставини розслідуваної події шляхом провадження слідчих дій неможливо чи недоцільно, і одержання доказів зазначеним способом – єдина можливість досягнення цілей кримінального судочинства. У зазначеній ситуації относимість доказів, отриманих у результаті проведення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ), як правило не викликає сумніву, але не менш важливим є дотримання вимог форми виявлення і фіксації доказової інформації, тому що в протилежному випадку отримані докази втрачають юридичну чинність, і стають непридатними, що, відповідно, робить неможливим встановлення істини по кримінальній справі [3, с.23–24].

Формально-правовий аспект допустимості доказів, отриманих оперативно-розшуковим шляхом, включає наступні елементи:

1. Наявність достатніх підстав для проведення ОРЗ, передбачених ст.6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – закон «Про ОРД»). Це означає, що рішення про проведення ОРЗ із метою одержання доказової інформації повинне ґрунтуватися не на припущеннях співробітників, чи керівника оперативного підрозділу, а на всебічній і об'єктивній оцінці наявної інформації, відповідним чином перевіреної. Дані, що служать підставою для проведення ОРЗ із метою використання їхніх результатів у доведенні можуть бути отримані [1, с.36-37]:

– оперативно-розшуковим шляхом, у процесі безпосереднього здійснення своїх обов'язків співробітниками оперативних підрозділів.

– у процесі діяльності слідчого по розкриттю і розслідуванню злочинів. Подібна ситуація може виникнути у випадку, якщо слідчим отримана інформація, що представляє цінність для встановлення обставин, що підлягають доведенню, але при цьому використовувати її як підстави для продовження слідчих дій недоцільно чи неможливо.

2. Наявність відповідного рішення суду про проведення ОРЗ, якщо таке передбачено законом. Конституцією України (ст.ст.30 і 31) гарантована недоторканність житла, чи іншого особистого володіння, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції, за винятком випадків, коли порушення цих прав допускається, а саме – з метою з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, у випадку, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Закон «Про ОРД» (ч. 2 ст.8) деталізує і розкриває зміст цих конституційних норм, указуючи, що «негласне проникнення в житло, чи інше володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною й іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації прокудяться за рішенням суду, прийнятому за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу, чи його заступника. Застосування цих заходів проводиться винятково з метою запобігти злочину чи установити істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо».

3. Проведення ОРЗ із метою одержання фактичних даних, що можуть бути використані як докази по кримінальній справі винятково уповноваженими на те суб'єктами. Здійснення оперативно-розшукової діяльності відноситься, у відповідності зі ст.5 закону «Про ОРД» до компетенції оперативних підрозділів:

- Міністерства внутрішніх справ
- Служби безпеки України
- прикордонних військ
- управління державної охорони
- органів державної податкової служби
- органів і установ Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Здійснення ОРЗ, у тому числі і з метою одержання доказової інформації іншими органами держави, не віднесеними законом до числа суб'єктів ОРД, а також приватними особами і громадськими організаціями, забороняється.

4. Дотримання встановлених законом вимог до процедури одержання доказів шляхом проведення ОРЗ. Це означає, що в процесі провадження ОРЗ із метою одержання доказової інформації, співробітники органів, що здійснюють ОРД, повинні дотримувати вимог закону відносно:

- використання тільки дозволених методів одержання даних;
- застосування тільки дозволених технічних і інших засобів одержання інформації;

– мінімізації шкоди правам і законним інтересам осіб, про яких збирається інформація. Ця вимога має логічний взаємозв'язок з першими двома, тому що ні використовувани методи, ні застосовувані технічні й інші засоби не повинні заподіювати шкоду життю, здоров'ю, честі і достоїнству обличчя, у відношенні яких здійснюються ОРЗ. Зазначені вимоги прямо передбачені в ч.16 ст.9 закону «Про ОРД» – «для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні й інші речовини, що пригнічують волю чи заподіюють шкоду здоров'ю людей і навколишньому середовищу».

5. Дотримання передбаченої законом форми закріплення доказів, отриманих оперативним шляхом. У ч. 2 ст.65 Кримінально-процесуального кодексу України зазначено, що джерелом доказів є протоколи з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами ОРЗ. Закон «Про ОРД» (ч.2 ст.8) також указує, що за результатами таких ОРЗ, як проникнення в житло чи інше володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною й іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації складається протокол з відповідними додатками, що підлягає використанню як джерело доказів у кримінальному судочинстві. Таким чином, законодавчо встановлена форма закріплення доказової інформації, отриманої в результаті проведення ОРЗ – протокол з відповідними додатками, якими можуть бути фотознімки, аудіо- і відеозапис, магнітний носій інформації і т.д. Дотримання встановленої форми фіксації інформації необхідно для того, щоб її дійсність не викликала сумнівів і обґрунтованих припущень про те, що мала місце її фальсифікація.

6. Дотримання встановленої процедури надання отриманих доказів особі, що проводить досудове слідство. Ні КПК, ні закон «Про ОРД», не передбачають порядку надання слідчому доказів, отриманих шляхом проведення ОРЗ, що є істотним недоліком нормативно-правової бази регулювання взаємодії органів досудового наслідку з підрозділами, що здійснюють ОРД. Виходячи зі змісту ст.66 КПК і ст.8 закону «Про ОРД» зазначена інформація може бути надана як з ініціативи співробітників оперативних підрозділів, так і в зв'язку з виконанням ними відповідного доручення слідчого.

Етичний аспект допустимості доказів, отриманих у результаті ОРД, зв'язаний із правовим, і розгляд їх у відриві одне від одного робить неможливою оцінку допустимості доказів у повному обсязі. Це зв'язано з тим, що норми моралі, які є первинним регулятором соціальних відносин, знаходять вираження в нормах права, як офіційних розпорядженнях держави. Інакше кажучи, правові норми в ряді випадків повторюють морально-етичні розпорядження, обов'язкові для виконання в суспільстві. Так, закон «Про ОРД» (ч.12 ст.9) передбачає, що «отримані внаслідок ОРД зведення, що стосуються особистого життя, честі і гідності людини, якщо вони не містять інформації, про здійснення заборонених законом дій, збереженню не підлягають, і повинні бути знищені» і «не підлягають передачі і розголошенню результати ОРД..., що стосуються особистого життя, честі і гідності людини. За передачу і розголошення цих зведень, працівники оперативних підрозділів, а також особи,

яким ці зведення були довірені при здійсненні ОРД, чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності відповідно до чинного законодавства, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини». Істотною відмінністю розглянутих норм і відповідних етичних приписів є наявність юридичної відповідальності за передачу і розголошення інформації про особисте життя тих чи інших осіб, отриманої в результаті ОРД, що є гарантією захисту прав і законних інтересів приватних осіб.

Також етичні приписи закріплені в ч.4 ст.10 закону «Про ОРД», що містить заборону на залучення до виконання оперативно-розшукових завдань медичних працівників, священнослужителів і адвокатів, якщо особи, у відношенні яких вони повинні здійснювати ОРЗ є їхнім пацієнтом чи клієнтом. У даному випадку закон приводиться у відповідність не тільки з загальноприйнятими нормами моралі, але і з вимогами, пропонованими до зазначених суб'єктів у зв'язку зі здійсненням їхньої професійної діяльності [2, с.19–20].

Відкритим залишається питання щодо етичності негласного збору інформації шляхом проведення ОРЗ, про факти, що відносяться до особистого життя, навіть якщо вони містять дані про здійснення злочинів, у випадках гласного, дозволеного власником проникнення в житло, чи інше особисте володіння, з наступним одержанням співробітником оперативного підрозділу даних, що відносяться до розслідуваної події. У даному випадку, використовуючи дійсно існуючі чи вигадані приводи, вони дістають згоду особи на присутність у його особистому володінні, з метою одержання інформації вже без його згоди. Цим правом співробітників оперативних підрозділів наділяє п.6 ст.8 закону «Про ОРД», відповідно до якого вони можуть «відвідувати житлові й інші приміщення за згодою їхніх власників чи мешканців для з'ясування обставин скоєного злочину, чи злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність підозрюваних, або осіб, у відношенні яких проводиться перевірка». Надалі ця проблема вимагає вирішення на законодавчому рівні, з урахуванням вимог загальноприйнятих морально-етичних приписів.

Список літератури: 1. Башурка О.М., Горбачов О.В. Оперативно-розшукова діяльність: правовий аналіз. Х., 1994. 2. Золотих В.В. Перевірка допустимості доказів у кримінальному процесі. М., 1999. 3. Княгиня Н.М. Допустимість доказів у кримінальному судочинстві. М., 1995.

Надійшло до редакції 01.03.02

А.А. ГІВІНИЙ

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СТАН І ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ МИЛІЦІ ТА ОРГАНІВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ

«Фактор» у перекладі з латинського буквально означає «той, що робить» і тлумачиться як «умова, рушійна сила, причина будь-якого явища, процесу; істотна обставина в якомусь явищі, процесі» [1, с.862].

У контексті нашого дослідження найбільш важливе значення мають суб'єктивні фактори. Серед них особливе місце займають фактори кадрового, професійного, організаційного, нормативно-правового характеру, «стан у за-